

Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum

Vriendennieuws 2016 – 1

Directeuren komen en gaan

Op 26 oktober van het afgelopen jaar vertrok er een touringcar vanaf het Nederlands Tegelmuseum in Otterlo naar het verstilde plaatsje Eext in Drenthe. Aan boord een vijftigtal medewerkers, vrijwilligers, bestuursleden en anderen uit heden en verleden van het museum. Reisleider was directeur Eric Mackay, doel een bezoek aan de landelijke woonstede van oud-directeur Willem Hollander en zijn vrouw Addy. Zij hadden de deuren van hun authentieke Drentse boerderij annex cultuurcentrum opgezet voor een afscheidsbijeenkomst in deze bescheiden kring. Er waren woorden van dank en waardering voor Willem, die van voorjaar 2011 tot najaar 2015 het bewind over het museum voerde. Iets waar hij niet echt om gevraagd had. Maar hij was indertijd bereid in het gat te springen dat was geslagen door het plotselinge vertrek van zijn voorganger Van Meurs. Met een maaltijd en een goed glas in de hand passeerde alles nog eens de revue op deze geanimeerde middag. Als cadeau namens bestuur, medewerkers en vrienden ontving Willem een vlaggenmast, als baken voor zijn Drentse erf. Als directeur heeft Hollander een moeilijke periode van bezuinigingen en krapte in het museum moeten overbruggen. Met strenge hand en daardoor soms te weinig ruimte voor ieders verlanglijstje is hem dat gelukt. Ook het vriendenbestuur dankt Willem voor zijn inzet en de samenwerking, en wenst hem en Addy nog veel ontspannen jaren op hun nieuwe bestemming. Inmiddels is Eric Mackay als nieuwe directeur aangetreden, en fors aan de slag gegaan. Want er is nog steeds veel werk aan de winkel, en de economie van ons museum blijft een spannend verhaal. In zijn bijdrage in dit nummer vertelt Eric over zijn eerste ervaringen en zijn prioriteiten. Als vriendenbestuur zien we de verdere samenwerking met vertrouwen tegemoet en blijven we gesprekspartner bij de grote vragen voor de komende jaren.

Vanuit de vriendenstichting kijken we terug op een geslaagd jaar. De jaardag werd weer eens gehouden in de vertrouwde, en verbouwde Waldhoorn te Otterlo. Een afwisselend programma, onderbroken door een smakelijk lunchbuffet in het zonnetje op het terras zorgde voor de goede sfeer en veel onderlinge uitwisseling.

Vermeldenswaard zijn zeker ook een drietal bijdragen van onze stichting aan de collectie en de presentatie van het museum. Meest opmerkelijk is wel de aan-

schaf van een aantal stukken, waaronder tableaus, ontwerpen en diploma's uit de voormalige bedrijfscollectie van de Distel-Goedewaagen. Dat dit kon gebeuren heeft een bedroevende aanleiding. Het Keramisch Museum Goedewaagen in Nieuw Buinen dat deze collectie beheerde, kreeg te maken met een bankbeslag als gevolg van een zakelijk conflict waar het museum zelf geen partij in was. Niettemin kwamen 220 deels zeer belangrijke stukken gedwongen onder de hamer. Vrienden en ondersteuners van dat museum probeerden op de veiling zo veel mogelijk objecten te verwerven om ze toegankelijk te houden voor het publieke domein. Ook onze stichting werd gevraagd hierin behulpzaam te zijn. Het bestuur besloot uit de stichtingsreserve een bedrag van maximaal 10.000 euro vrij te maken om een aantal stukken te verwerven. Johan Kamermans licht in dit nummer de aankopen, waaronder een aantal belangrijke tableaus van de vroeg-20^e -eeuwse vernieuwer C.A. Lion Cachet, verder toe. Deze aankopen blijven eigendom van de Stichting Vrienden en worden in bruikleen geplaatst bij het Nederlands Tegelmuseum onder het beding dat ze ook voor Nieuw Buinen toe-

gankelijk blijven. Daarnaast kochten museum en stichting samen een zeldzame groot formaat Rotterdamse tegel met een fraai geschilderd kustlandschap aan, dat onlangs op een veiling in Engeland opdook. En tenslotte wisten we het door Willem van de Loo gereconstrueerde tableau van Vierleger uit 1603 te verwerven. Al deze memorabele aanvullingen, plus andere schenkingen uit de afgelopen tijd zijn te bewonderen in de aanwinsten-tentoonstelling die tot en met 28 maart in het museum te zien is.

Zowel deze tentoonstelling als de gebeurtenissen in Nieuw Buinen toont weer aan hoe belangrijk de rol van vrienden en donateurs in de museumwereld is geworden. Maar ook dat de verankering van collecties als publiek bezit nog steeds een kwetsbare zaak is. Laat dat een reden zijn om, als u op enig moment uw contributie overmaakt, nog eens te denken aan het vrienden-aankoopfonds voor ons Tegelmuseum. Dat kan door de geslaagde acties van de afgelopen maanden best weer wat versterking gebruiken. Mede namens het bestuur wens ik iedereen een goed en interessant tegeljaar.

Lejo Schenk, voorzitter

Nieuws uit het Museum

Tijdens de Jaardag van de vrienden op zaterdag 26 september jl. heb ik mij voor de eerste keer kunnen presenteren als de nieuwe directeur van ons aller Nederlands Tegelmuseum.

Ik was zeer onder de indruk van de grote betrokkenheid van de vrienden met ons unieke museum. Ook de kennis die onder u allen aanwezig is, viel mij op. Het is voor mij dan ook duidelijk dat de vrienden betrokken dienen te worden bij de verdere ontwikkeling van het museum. De daad bij het woord voegend heb ik twee bestuursleden van de vrienden, te weten Frans Klein en Mark van Veen, verzocht om toe te treden tot de Expositiecommissie van het museum. Daarbij treedt Ger de Ree op mijn verzoek opnieuw tot de commissie toe. Hiermee wordt niet alleen de samenstelling van de Expositiecommissie maar ook de binding tussen museum en vrienden versterkt. De ambitie is om een voor bezoekers aantrekkelijk expositieprogramma voor de komende twee jaar neer te zetten.

Dit staat mede in het kader om de bekendheid van het museum te vergroten. Het is mij opgevallen dat het museum veel te weinig bekend is. Dit geldt zelfs voor de nabije regio. De aanpak van de marketing krijgt daarom de hoogste prioriteit. Een facet daarvan is om de website van het museum te verbeteren. Die is nu sterk verouderd. Aangezien de vrienden ook al plannen hadden om hun website aan te pakken, verheugt het mij zeer dat we hierin nu samen optrekken. Daardoor kunnen beide sites dezelfde 'look en feel' krijgen. Voorts zullen andere marketinginstrumenten worden ingezet en specifieke doelgroepen benaderd worden om meer bezoekers te kunnen aantrekken.

Een ander aandachtspunt is de huisvesting; de discussie hierover speelt al zo'n twintig jaar. Diverse mogelijke locaties passeerden afgelopen jaren de revue. Met het bestuur van het museum is nu afgesproken om in eerste instantie de organisatie aan te pakken, op het gebied van de marketing en het expositieprogramma. Maar ook op het punt van Governance zullen zaken verbeterd worden en wordt er een Beleidsplan 2016 - 2020 opgesteld. Wanneer dit alles goed op orde is, sta je als museum sterker in de 'markt' om op zoek te gaan naar bijpassende nieuwe huisvesting, al dan niet in Ede. Een en ander moet dan wel aantrekkelijk en financieel haalbaar zijn.

Het nadenken over huisvestingsmogelijkheden zal natuurlijk niet stil staan. Sowieso krijgt het (achterstallige) onderhoud van de huidige museumlocatie de nodige aandacht.

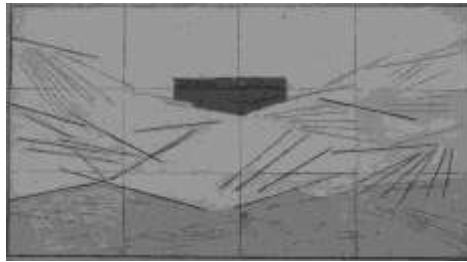
Ik verheug mij zeer op de samenwerking met u om alles in goede banen te leiden. Wat dat betreft sta ik open voor suggesties!

Eric Mackay, directeur

Nieuwe aanwinsten

De collectie van ons museum is in de afgelopen periode verrijkt door een aantal bijzondere schenkingen, mede door de Vrienden zoals Lejo Schenk al in zijn inleiding noemde.

Een tegeltableau van Helly Oestreicher (1936), deel

van een reeks tegels met landschappen die zij eind jaren 1970 maakte. In 2006 exposeerde zij in ons museum een reeks porseleinen tegelplaten onder de

titel 'Amsterdams Blauw'. Ze is een vooraanstaand Nederlands beeldend kunstenaar en keramist die vijf jaar geleden een solotentoonstelling in Museum Boijmans van Beuningen kreeg.

Van de Porceleynse Fles kregen we zomer 2015 een grote schenking van metalen malle die gebruikt zijn bij het persen van tegels met lijnrelief (ook wel cloisonné genoemd). In de malleen zijn de contourlijnen van de tekening verdiept, zodat de tegels die hierin gevormd worden een verhoogd lijnrelief hebben. De tegel kan dan gedecoreerd worden met zeer vloeibare glazuren in verschillende kleuren, die dankzij de verhoogde lijnen niet vervloeien. De Utrechtse Faience- en tegelfabriek Westraven maakte vanaf 1923 series tegels in deze techniek, vaak met voorstellingen die naar jubilea en belangrijke gebeurtenissen verwijzen, maar ook met landschappen, dieren en schepen. Vanaf 1960 werd deze arbeidsintensieve techniek steeds minder gebruikt.

Nadat Westraven is overgenomen door De Porceleyne Fles in Delft zijn de mallen daar nog decennia in de werkplaats opgeslagen. De nu aan ons geschonken mallen vormen een unieke en waardevolle aanvulling op de collectie tegels die wij van Westraven bezitten en geven een beeld van een ambachtelijk, verdwenen productieproces.

Daniel Harkink (1862-1953), eind 19e eeuw de belangrijkste schilder bij de Haagse Plateelbakkerij Rozenburg, gebruikte een plaat om een eigen schilderij te maken. Op deze grote tegelplaat van 41 x 60 cm schilderde hij een stilleven met fruit, schaal en pot. Het is voluit gesigneerd, met zowel een fabrieksmerk, als de handtekening van Harkink. Door het jaarteken M op de achterkant is het te dateren als 1894. Een andere opmerkelijke en eigenzinnige plateelschilder is Henri Breetvelt (1864-1923). Naast perioden waarin hij zelfstandig werkte, was hij in de loop van zijn leven werkzaam bij diverse fabrieken, zoals De Porceleyne Fles (Delft), Porseleinfabriek de Kroon (Noordwijk), Société Céramique (Maastricht) en tweemaal Plateelbakkerij Zuid-Holland (Gouda).

Uit zijn vroegere jaren, rond 1900, kregen we een tableau met een Hollands landschap naar de schilder Willem Roelofs. Hoewel reproducties naar schilderijen niet de meest vernieuwende sector van de plateelnijverheid vormden, valt de techniek van Breetvelt hier op door het vrijwel ontbreken van penseelstreken.

Kustlandschap met vissers

Een 18de-eeuwse tegel op groot formaat, 25 x 25 cm, dus zo groot als een tableau van 4 gewone tegels. En ook zeker 2 cm dik. Van dit type tegel zijn er maar enkele bekend, allemaal met bijzondere voorstellingen.

Deze tot nu onbekende tegel dook onlangs op in de handel en is ons door de Stichting Vrienden geschonken. Er zijn tot nu in musea en publicaties 9 tegels van deze reeks getraceerd. Ze tonen landschappen en voorstellingen die niet op andere tegels voorkomen en zijn waarschijnlijk speciaal in opdracht gemaakt.

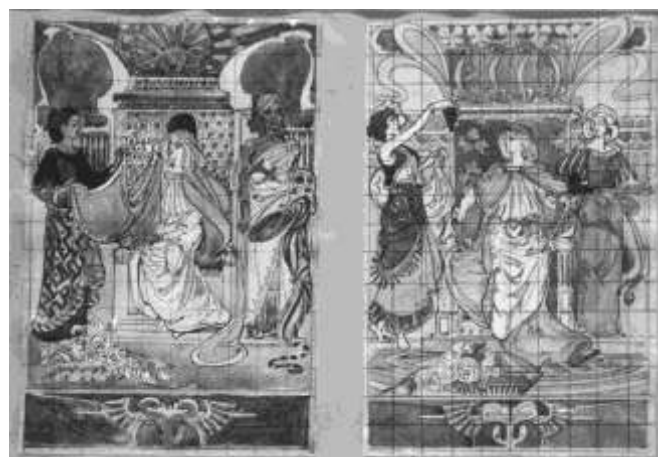
Tegeltableaus Goedewaagen

Op de recente veiling van de historische bedrijfscollectie van de Goudse Pijpen- en aardewerfgoed Goedewaagen heeft de Stichting Vrienden een tiental nummers verworven om ervoor te zorgen dat deze voor het openbaar museaal bezit behouden zullen blijven.

Kern hiervan zijn de tableaus die de sierkunstenaar Carel Adolph Lion Cachet (1864-1945) in de jaren 1912-1930 ontwierp voor achtereenvolgens de Amsterdamse plateelbakkerij De Distel en, vanaf de overname in 1923, Goedewaagen. Er zijn in deze jaren uitbundige, spectaculaire scheepsinterieurs gebouwd voor onder meer de schepen die de verbinding met Nederlands-Indië verzorgden. Deze interieurs zijn in jaren van economische crisis en van oorlog allemaal verloren gegaan. Gebleven zijn proefstukken, die in de toonzaal van de fabriek hingen en waarmee men vakmanschap aan bezoekers kon laten zien.

Een hoogtepunt hiervan is zeker het tableau met een exotisch kraanvogelmotief, 105 tegels (156 x 73 cm) met goudluster en emailleglazuur, ca. 1929. De uitvoering van deze en andere ontwerpen was in goede handen door de samenwerking met Willem van Norden (1883-1978), artistiek leider van de fabriek. Dat geldt ook voor tableaus met een decor in kerfsneetechniek, grijs en wit geglazuurd hoogrelie  , zoals een gedeelte van een gezicht op Venetië in vogelvlucht naar een zestiende-eeuwse houtsnede. Het volledige tableau, een fries met een lengte van zeven meter, was bestemd voor het SS P.C. Hooft van de Maatschappij 'Nederland', in de vaart 1925 en door brand verwoest in 1931.

Belangrijke documentatie wordt gevormd door aqua-

rellen met ontwerpen voor tegeltableaus uit de periode 1900-1910, met allegorische voorstelling die de relatie Indië (Oost) en Nederland (west) symboliseert. Van de deelname aan internationale tentoonstellingen getuigen enkele diploma's.

Johan Kamermans, conservator

Exposities in het Nederlands Tegelmuseum

t/m 28 maart

Opmerkelijke landschappen en tegelschilderijen;

recente aanwinsten

Expositie die is samengesteld uit de bijzondere aanwinsten die het museum en de vrienden in 2015 hebben verworven. Daartoe horen enkele belangrijke tableaus van de Goudse Pijpen- en Aardewerfabriek Goedewaagen.

5 april t/m 8 mei

Porselein Schilder Genootschap

Het PSG is een vereniging met ca. 400 leden, waarvan velen actief porselein beschilderen. Zij beoefenen de opglazuurtechniek, waarbij de decoratie op een gebakken glazuurlaag wordt geschilderd en – op relatief lage temperatuur- nogmaals gestookt wordt. Op de jaarvergadering in Lunteren, begin april, is er altijd een tentoonstelling en wedstrijd. Dit jaar is het thema 'tegels', aanleiding om de expositie ook enkele weken in ons museum te tonen.

<http://www.porseleinschildergenootschap.nl/>

Eind mei t/m half augustus

Je jas bij de aap: kapstoktegels in scholen

In het laatste nummer van Tegel staat een artikel van Marten Boonstra over het gebruik van kapstoktegels in scholen. Een mooi onderwerp om in de zomerperiode in het museum te tonen. Ook tegels en kleine tableaus die gebruikt zijn om een reeks huizen een eigen naam te geven, willen we hierbij betrekken. De precieze data worden nog bekendgemaakt.

Ideeën, aanvullingen en schooltegelherinneringen zijn welkom bij de expositiecommissie (t.a.v.

Johan.kamermans@nederlandstegelmuseum.nl).

Vanaf 26 augustus

Frouwien Soenveld, keramist

De Wageningse kunstenaars Frouwien Soenveld (1944) is sinds ca.1975 werkzaam in keramiek (en brons). Naast beelden heeft zij ook veel tegelontwerpen gemaakt, waarbij ze bijzonder gefascineerd is door herhalende patronen waarin iedere tegel toch anders is. Hans van Lemmen geeft haar werk een eigen lemma in een hoofdstuk over opmerkelijke hedendaagse tegelontwerpers in zijn wereldgeschiedenis van de tegel (*5000 Years of Tile, The British Museum, London, 2013, p. 280-281*).

Het museum heeft verschillende werken in bezit, waaronder een reeks van 56 streekdrachten die wij enkele maanden geleden kregen. Het doel is een afrondend overzicht te geven van haar werk en haar ontwikkeling in de afgelopen 40 jaar.

Tentoonstellingen in voorbereiding

Op dit moment wordt gewerkt aan een planning van tentoonstellingen op langere termijn. Er zijn verschillende onderwerpen die de expositiecommissie het komend jaar wil aanpakken, zoals:

Pottenbakker van de Veluwe.

Chris Lanooy (1881-1948) vestigt zich, na enkele jaren als plateelschilder voor verschillende bedrijven te hebben gewerkt, als zelfstandig pottenbakker in Epe. Hij krijgt leerlingen en er ontstaat een eigen pottenbakkerstraditie op de Veluwe, in de regio van ons museum.

H.P. Bremmer en tegels van kunstenaars.

De bekende kunstcriticus H.P. Bremmer (1871-1956), adviseur van veel verzamelaars (waaronder Helene Kröller-Müller) was zeer geïnteresseerd in tegels en Delfts aardewerk, waarover hij ook publiceerde. Verschillende kunstenaars gingen in de eerste helft van de vorige eeuw, onder zijn invloed, met tegels aan de slag.

Ideeën en aanvullingen bij deze onderwerpen zijn welkom bij de expositiecommissie

(Johan.kamermans@nederlandstegelmuseum.nl).

Johan Kamermans, conservator

Vriendenvitrine

In de Vriendenvitrine liggen momenteel Britse tegels uit de collectie van Frans Klein. Hij schreef hierover in het vorige Vriendennieuws.

De volgende Vriendenvitrine luidt het voorjaar in met vogels, het thema van de verzameling van Cobie van der Kolk-van Bruggen. Hiernaast leest u haar verhaal. Tot het volgende Vriendennieuws, *Marianne van den Ent en Vries Kool*

Frans Klein, Britse tegels, tot 1 maart 2016

Cobie van der Kolk-van Bruggen, Vogels,

1 maart - 30 juni 2016

De verzamelaar in vogelvlucht (vriendenvitrine)
 Hoe het begon, zo'n 60 jaar geleden... Tijdens een kampeer/kanovakantie in Friesland kwamen een vriendin en ik terecht in leuke plaatsen met leuke winkeltjes. In één van de zaakjes (met veel oude spulletjes) lagen tegels waar de eigenaar enthousiast over vertelde. Mijn interesse was gewekt. Tijdens die vakantie kocht ik mijn eerste twee tegeltjes: samen vormden ze één voorstelling, en wel een geitje op een dijkje, met water en een scheepje op de achtergrond. Die twee 18de-eeuwse manganetegels zijn helaas in stukjes uiteengevallen, toen het rek waarin ze stonden naar voren klapte... Vanaf die vakantie bleef ik speuren naar tegeltjes, maar in de omgeving waar ik woonde (Arnhem-Doetinchem) waren er niet veel te vinden. Af en toe kocht ik een simpel tegeltje (een bloempot, een landschapje, een kinderspeltje, altijd goedkoop, want geld had ik nauwelijks). Toen bezocht ik Amsterdam, in die tijd een grote reis voor mij. Ook de Spieghelstraat stond op het programma. Ik kwam terecht bij de antiquair Frides Laméris. En bleef er uren, want hij vertelde zo enthousiast over de (schitterende!) tegels die hij had. Lade na lade werd open getrokken en ik zag tegels die ik slechts kende uit het boek *Tegels* van Dingeman Korf. De vloer van de winkel kwam vol te liggen met tegels. Vele ervan zouden naar musea in het buitenland gaan. Uiteindelijk vertrok ik met een eenvoudig tegeltje: een dierfiguurtje met een kleine ossenkop in de hoeken (meer kon ik me niet veroorloven). Ik besepte toen dat ik me moest specialiseren. Het werden vogels, aanvankelijk kleine vogeltjes (ze lagen ooit in de Vriendenvitrine). Later schafte ik ook mooie, gekleurde vogels aan (een spijkertegel heb ik nooit gekocht, omdat ik die te kostbaar bleef vinden). Het ging dus vooral om antieke tegels uit de 17de eeuw.

Zo'n 20 jaar geleden zag ik bij een handelaar een cloisonné-tegeltje liggen: Op dat tegeltje was te zien een "koolmees in de winter met een hulstblad". Het tegeltje werd begin vorige eeuw gemaakt bij De Porceleyne Fles in Delft (de ontwerper is L.E.F. Bodart). Dat tegeltje kocht ik. Ik fotografeerde het en gebruikte het als kerstgroet, waarna het naar de zolder verdween. Jaren later zag ik een tegeltje met één kraai in de sneeuw, en vervolgens een tegeltje met twee kraaien in de sneeuw. Ook deze waren beide van De Porceleyne Fles en ontworpen door de heer Bodart. Ik kocht ze - en was dus aan het verzamelen...

In de vriendenvitrine zult u alleen maar vogels zien: op antieke tegels, en op cloisonné- of reliëftegels uit de 20ste eeuw. (Er zijn ook cloisonné-tegels met vogels te zien van de Faïence-en Tegelfabriek Westraven, die later op zou gaan in De Porceleyne Fles).

Aan mijn verzameling beleef ik veel plezier. Ik hoop dat u het leuk vindt om ernaar te kijken. Dat is mogelijk van 1 maart t/m 30 juni 2016.

Cobie van der Kolk-van Bruggen

Restauratie van het tegeltableau *De bekering van Saulus* en tentoonstelling

Het tegeltableau *De bekering van Saulus* behoort tot de belangrijkste topstukken van de MAS|collectie Vleeshuis, de historische verzameling van de stad Antwerpen. Het tableau wordt internationaal erkend als de meest geraffineerde getuigenis van de Antwerpse 16de eeuwse keramiek en getuigt van een uitzonderlijk hoge kwaliteit. Op meesterlijke wijze illustreert het hoe de Italiaanse techniek van het keramiek schilderen, het heldere coloriet en de Italiaanse en Franse maniëristische vormtaal werden geassimileerd in de lokale traditie.

Verouderde restauraties doen echter sterk afbreuk aan de kwaliteit én aan de veiligheid van het kunstwerk. Een integrale en duurzame behandeling is nodig om de optimale beleving en de langdurige bewaring van dit Belgische erfgoed met internationale faam te verzekeren. Deze noodzakelijke ingreep wordt mogelijk gemaakt dankzij de financiële steun van het Fonds Baillet Latour. Begin januari is dit restauratieproject van start gegaan.

Het restauratieproject behelst een uitgebreide, duurzame en reversibele behandeling. Het hele proces wordt van nabij opgevolgd door een begeleidingscommissie, die bestaat uit experts van verschillende disciplines: historisch en kunsthistorisch onderzoek, chemisch onderzoek, archeologie, restauratie en conservatie. De begeleidingscommissie waakt over de structurele, technische en esthetische aanpak.

De concrete aanleiding voor de behandeling op korte termijn is een internationale bruikleenaanvraag van het tegeltableau voor een tentoonstelling in het Musée de la Renaissance (Ecouen). De tentoonstelling *Mas-séot Abaquesne, le premier faïencier français* opent op 11 mei en loopt tot 3 oktober 2016. Door de behandeling kan het Saulustableau een volwaardige plaats innemen tussen andere Europese topstukken uit majolica. Na de tentoonstelling in Ecouen zal het tegeltableau permanent voor het publiek ontsloten worden in het Kijkdepot van het Museum aan de Stroom (MAS). Daar zal het vanaf november 2016 als publiekstrekker worden opgevoerd in de expositie over de verzamelgeschiedenis van de MAS|collectie Vleeshuis, de moedercollectie van de stad Antwerpen.

Frans Caignie

Jaardag Vrienden Nederlands Tegelmuseum 2015

Op 26 september 2015 vond de Jaardag plaats in De Waldhoorn in Otterlo. Net als het Nederlands Tegelmuseum een vertrouwd adres in Otterlo. De zaal bleek net groot genoeg voor de hoge opkomst van ruim 90 vrienden.

Na het welkomstwoord van Lejo Schenk volgde een verrassende en vlotte kennismaking met de nieuwe directeur van het museum, Erik Mackay. Daarna namen sprekers, kenners en verzamelaars hun vrienden mee in verschillende richtingen op tegelgebied. Jan Pluis trok naar Ost Friesland en gaf een gedetailleerde toelichting op de betegeling in de Sielhof in Neuharlingersiel. Peter Sprangers, Utrecht-kenner, zette een decor van een Utrechtse wandtegel in Europese context. Niké Haverkamp, restaurator in opleiding bij Universiteit van Amsterdam gaf een inkijsje in het vak van de restaurator. Aan de hand van het restauratieproject van een Harlinger tegelveld belichtte ze aanpak en keuzes die daarbij komen kijken.

Traditiegetrouw kwam ook 'de verzamelaar' aan het woord. Ditmaal een duopresentatie - twee maal passie

- door de broers Johan en Klaas Bert Mazereeuw die vertelden hoe hun verzameldrang al vroeg begon en uitgroeide tot gespecialiseerde

collectievorming.

De heerlijke lunch bood volop gelegenheid en gezelligheid voor ontmoetingen, binnen of buiten op het terras. Daarna werden expertise en creativiteit op de proef gesteld tijdens Vriend, wat vind je van mijn tegel? Ter plekke werden tips gegeven en ontstonden nieuwe, soms hilarische interpretaties van oude decors. Vervolgens werd verplaatst naar het Nederlands Tegelmuseum waar een geslaagde Jaardag werd afgesloten met een hapje en een drankje.

De volgende Jaardag vindt plaats op **zaterdag 24 september 2016 in Amsterdam**. Dan vormen *Amsterdamse tegels* het thema.

Verschenen

Mario Baeck, *Het Maison Helman Céramique. Een halve eeuw bedrijfsgeschiedenis*. In: Erfgoed Brussel (2015, 15-16), pp. 62-77.

Mario Baeck, *De schoonheid van het materiaal. Ontwikkeling van de Belgische industriële tegel (1840-1980) in een Europese context*. PhD Thesis Univeriteit Gent, 2015.

Sieni Luiken-Pluis, *Keramik van Kroon en l'Ancora*. Uitgegeven door Primavera Pers (Leiden). Gebonden, 228 pagina's, 1500 ill. ISBN 978 90 5997 194, €35,00.

Keramik van Kroon en l'Ancora

In het keramisch bedrijf van Herman van den Kroonenberg te Blerick werden van de oprichting in 1955 tot de sluiting in 1968 producten van sieraardewerk vervaardigd: siertegels, wand-profielkopjes, plaketten, vazen, borden en rookgerei. Onlangs verscheen het boek *Keramik van Kroon en l'Ancora*, dat de weerslag vormt van verzamelen, onderzoek en documentatie van deze producten, die zo typerend zijn voor de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw. Het boek, met ruim 1500 afbeeldingen, biedt een schat aan informatie en bevat talrijke nooit eerder gepubliceerde gegevens over het bedrijf, de producten en het personeel.

Productieproces en uitvoeringen

In het bedrijf werd voornamelijk gewerkt met gietklei en gipsvormen. Op de leerharde producten werd een decor ingekrast (*sgraffito*), waarna ze met een gekleurde engobe of glazuur bespoten werden. Er zijn vele verschillende combinaties van ondergrond en decor bekend, uitvoeringen die namen kregen als Aristo, Corona, Florida, Kera-Teak, Kongo en Pablo.

Producten
De producten, gemerkt met 'Kroon' en vanaf ca. 1958 met 'l'Ancora', zijn heel representatief voor de wooncultuur van de jaren '50 en '60. Ze sloten volledig aan bij de asymmetrische vormgeving en de decors van de moderne keramiek van die tijd. Sieraardewerk wordt ruimschoots besproken, waaronder tegels: van tegels uit plakjes klei gesneden tot en met de gegoten tegels in diverse vormen en afmetingen. De voorstellingen werden voorzien van destijds populaire decors. Van dansende en musicerende modieuze jongens en meisjes die de opkomende jeugdcultuur typeerden. Dergelijke producten waren in vrijwel elke tienerkamer te vinden. Velen van ons herinneren zich de in zwarte engobe ingekraste meisjesfiguren met een Brigitte Bardot-kapsel, wespentaille en petticoat. De zwart geëngobeerde wand-profielkopjes van moderne jonge meisjes behoorden tot de best verkochte producten van het bedrijf. Met Afrikaanse motieven speelde Van den Kroonenberg in op de toenmalige belangstelling voor Afrika. *Sieni Luiken-Pluis, flluiken@hotmail.com*

Tegelreis naar Polen in 2017

Door de contacten van Jan Pluis met de Poolse tegelonderzoeker Piotr Ozcko kwamen de Nederlandse tegels in Polen in beeld. Het feit dat er veel tegels en ook andere Nederlandse invloeden in Polen zijn, is bij niet veel mensen bekend. Op een paar uur vliegen naar het oosten is veel moois te zien. Daarom zijn we bezig met de voorbereiding van een meerdaagse excursie die langs enkele mooie voorbeelden voert.

In het noorden van Polen in Gdansk en de streek daar ten oosten van zijn veel Nederlandse tegels toegepast, wat ook wel logisch is gezien de handel met de graangebieden aan de Oostzee. Helaas is aan het einde van de Tweede Wereldoorlog veel verwoest, maar ettelijke historische gebouwen met tegels zijn gereconstrueerd. Daarnaast zijn ook tegels in musea terecht gekomen zoals in Elblag.

In het midden van Polen, rond Warschau, heeft de Utrechtse architect Tielman van Gameren (1632-1706) vele paleizen, buitenplaatsen en kerkelijke gebouwen ontworpen. Het vak had hij geleerd bij Jacob van Kampen, de architect van het Stadhuis/Paleis op de Dam. In 1660 nodigde de Poolse Prins Jerzy Lubomirski hem uit als architect van vestingwerken. Na 1670 steeg zijn faam en verwierf hij vele opdrachten in hofkringen. Polen beleefde toen het einde van een "gouden" tijd (1500 – 1700) met de regering van koning Jan III Sobiesko (1629-1696), voordat het land in 18^e eeuw veel gebied verloor en tenslotte werd verdeeld onder Rusland, Pruisen en Oostenrijk. Jan III Sobiesko was een getalenteerd man die bekend is als "de held van Wenen" door zijn strijd tegen de Ottomanen (1683) tijdens het beleg van Wenen. In het voor hem gebouwde Wilanow paleis in Warschau is een speciale faience-kamer, geheel bekleed met tegels (zie weblink). Deze kamer willen we zeker bezoeken tijdens de excursie. De Poolse adel liet door Van Gameren ook paleizen met Nederlandse tegels bouwen waaronder het Lazienki paleis in een park in Warschau en het Nieborow paleis in Nieborow, 80 km ten westen van Warschau.

De Bachus kamer in Lazienki paleis, Warschau.

Globaal programma

Het voorstel is om in mei 2017 met het vliegtuig naar Warschau te gaan. De volgende dag de twee paleizen in Warschau te bezoeken. Dag 3 via Pultusk, met een betegelde kerk, naar Gdansk/ Danzig. Dag 4 naar Elblag (mennonieten-tegels) en kasteel Marienburg met 19^e eeuwse tegels. In Gdansk het raadhuis met betegelde wanden bezoeken. Dag 5 via het Nieborow paleis weer terug naar Warschau. De volgende dag terugreizen per vliegtuig. Tijdens deze reis zal naast de Nederlandse tegel ook aandacht worden besteed aan Pools

keramiek, tegelkachels en de architectuur van

Tielman van Gameren, in Polen bekend als Tylman Gamerski.

De reiskosten worden geschat op € 990 per persoon (gebaseerd op prijsopgaven 2016), waarbij inbegrepen de reiskosten per vliegtuig en minibus, maaltijden, toegang tot musea en verblijf in hotels.

Wie wil er mee?

De vraag is hoeveel belangstelling er is voor deze reis. Graag horen wij van onze vrienden of men meewil en met hoeveel, introducees zijn welkom. Zo kunnen we een inschatting maken van wat het aan organisatie vraagt. Bij deze eerste inventarisatie verplicht men zich nog niet om ook daadwerkelijk mee te gaan. Belangstellenden kunnen zich melden bij de secretaris Marianne Florschütz. Na de zomer wordt een bijeenkomst georganiseerd om het programma nader toe te lichten.

Zie www.geschichte-der-fliese.de/wila.html, voor meer informatie over het Wilanow Paleis en <http://polonicahomeagain.blogspot.nl/2014/08/majolica-ware-from-nieborow-majolika-z.html> die een indruk geeft van het Nieborow paleis en waarin aandacht wordt besteed aan Poolse majolika.

Frans Klein, coördinator Tegelreis Polen 2017

Naschrift bij Tegel 43

In Tegel 43 hebben Mark van Veen en ik een artikel geschreven over een majolica tegelvloer van de familie Gabrielli in hun kapel Santa Maria del Riposo in Fano (Italië).

In dat artikel vermeldden we ook de tegelvloer in de werkkamer van Isabella d' Este Gonzaga, markiezin van Mantua. Bij nalezing van de literatuur kwam ik nog een brief tegen, waarvan ik u de inhoud niet wil onthouden. De gouvernante van de markiezin schrijft in juli 1494 o.a.: "Vandaag is in uw studeerkamer (stellig ook het vertrek waarin de gouvernante les gaf aan de dochter van Isabella d'Este, MvV) de vloer

geplaveid met vierkante tegels die een mooi geheel vormen. Om u de waarheid te schrijven: het was van u werkelijk een vooruitziende blik. Het was echt nodig. Onder de vloer zijn veel rattennesten te voorschijn gekomen". Dit staat vermeld in het boek van Eliza P. Sani, *Italian Renaissance Maiolica*, (2012, p.170). Sani voegt daaraan toe dat tegelvloeren vaak gelegd werden om ongedierte in de houten vloeren te bestrijden.

Schoonheid gekoppeld aan praktisch nut! Zoals ook veel later in de Nederlanden: decoratieve tegels met het praktisch nut van vochtkering.

Maarten van Veen

Beurzen, veilingen, exposities, excursies, lezingen, tegelnieuwtjes

Beurzen

Tegelbeurs Leersum, zaterdag 12 maart 2016, 10.30 – 14.30 uur. Toegang gratis!

Deze verzamelruilbeurs van tegels en gebruiksaardewerk vindt plaats in het Sport- en Cultuur Centrum De Binder, Hoflaan 29 in Leersum.

Meer info: Gré van Essen & Nora de Nas, via nora.gre@kpnmail.nl of T +31(0)620282073.

18. Internationale Fliesenbörse, Erstes Deutsches Fliesenmuseum Boizenburg, zaterdag 10 september, 10.00 - 18.00 uur.

www.jugendstilfliesen-museum.de

Veiling

Rob Michiels Auctions, Brugge, 23 en 24 april 2016. Bijzondere veiling van Aziatische kunst. De veiling vindt plaats op Genthof 9, 8000 in Brugge. Meer info: Rob Michiels, www.robmichiels.com, T +32(0)50343603.

Dagen

TACS Tegeldag over Burmantofts bouwkeramiek, The Leeds Library, Leeds, 4 juni 2016.

Tag des Kachelofens, Ofen – und Keramik Museum, Velten. 10 oktober 2016.

Exposities

Tegels spreken. Bouwkeramiek uit stad en land.

Museum Archeologie Houten, t/m 31 augustus 2016. Tentoonstelling over de geschiedenis van tegels en tegelproductie in de Lage Landen, die uit de gemeente Houten en omgeving en de tegelindustrie Westra-ven in Utrecht.

Geopend op dinsdag en zaterdag, 11.00 – 15.00 uur.

Toegang gratis.

Het Oude Station, Stationserf 99, 3991 KX Houten.

www.archeologiehouten.nl

Info: T 030-6379909, info@archeologiehouten.nl.

Masséot Abaquesne, le premier faïencier français. Musée National de la Renaissance, Château d'Ecouen, Frankrijk. 11 mei t/m 3 oktober 2016. <http://musee-rennaissance.fr/>

Von Pöttemachern, Kachelbäckern und Feuermauerkehren, Ofen – und Keramik Museum, Velten. Vanaf 16 april 2016, in het kader van het themajaar 2016 'Handwerk' – wir sind dabei! www.kulturland-brandenburg.de

Tegeltips

Verenigd Koninkrijk

TACS bestaat 35 jaar!

De **TACS (Tiles and Architectural Ceramics Society)** richt in 2016 de aandacht op de firma Burmantofts uit Leeds, midden Engeland. In de periode 1880-1904 werd daar veel kleurrijk sieraardewerk en tegels gemaakt. Er is een rijk geïllustreerde publicatie in voorbereiding over de geschiedenis van de fabriek en vele voorbeelden van tegeltoepassingen in het interieur van huizen en publieke gebouwen.

Daarnaast is er de TACS tegeldag op 4 juni 2016, gehouden in The Leeds Library met een lezing in de ochtend en gelegenheid om Burmantofts documentatiemateriaal en losse tegels te bekijken. 's Middags is er een wandeling rond Leeds om Burmantofts bouwkeraamiek en tegels *in situ* te zien. Vrienden van het Nederlands Tegelmuseum zijn hierbij van harte welkom. (Met handbagage vlieg je voor 120 euro op en neer naar Leeds Bradford).

Duitsland

In Velten bevindt zich het **Ofen- und Keramikmuseum**. In dit dorp ten noorden van Berlijn ontstond een bouwkeramische industrie, die vooral in het eerste kwart van de 20^e eeuw in Berlijn een belangrijke afzetmarkt vond. Het museum werd al in 1905 opgericht om de geschiedenis van Kacheln (oventegels) en Kachelofen te tonen. Gehuisvest in een nog producerend fabriekje van A. Schmidt, Lehmann & Co. toont het honderdtien jaar later een rijke collectie van kachelofens en andere (bouw)keramische objecten die karakteristiek zijn voor Velten.

Sinds zomer 2015 is in het naastgelegen fabrieksgebouw **Museum Hedwig Bollhagen** gevestigd. Bollhagen (1907-2001) geldt als een van de belangrijkste Duitse keramistes van de 20^e eeuw. Een aanrader voor keramiek liefhebbers, en een must-see voor museumontwerpers (less is more). Het contrast tussen beide musea kan niet groter zijn; daarmee versterkt het de uitstraling van elk museum afzonderlijk, tegelijkertijd de samenwerking als geheel (Zwei Museen, ein Eintritt en een gezamenlijk logo).

Adres: Wilhelmstrasse 32-33, Velten ,
www.ofenmuseum-velten.de

Denemarken

In het zuiden van Jutland, net over de grens met Duitsland, zijn twee interessante erfgoedmusea voor de tegelliefhebber. In Tønder is aan de Kongevej 51

het museum van cultuurgeschiedenis met een uitgebreide collectie Nederlandse tegels. Flise is het Deens voor tegel.

www.museum-sonderjylland.dk/kulturhistorie-tonder.html

Meer naar het oosten aan het Flensburg Fjord ligt het plaatsje Cathrinesminde met het **Teglværksmuseum**,

gevestigd in een oude steenfabriek, de grootste van Jutland. Hier wordt de productie van aardewerk toegelicht aan de hand van oude ovens en vele voorbeelden.

www.museumsonderjylland.dk/SIDERNE/English/Cathrinesminde/01-Cathrinesminde.html

Vriendennieuws digitaal

Wenst u Vriendennieuws digitaal te ontvangen, mail dan naar markvanveen@planet.nl.

If you would like to receive the newsletter of the Friends of the Dutch Tile Museum, please send an email to markvanveen@planet.nl

Möchten Sie die Freunde-Nachrichten des Vereins digital empfangen, bitte schreiben Sie ein E-mail zu markvanveen@planet.nl

Advertenties en informatie

Voor winkels, ateliers en bedrijven is er de mogelijkheid om in het Vriendennieuws te adverteren. Het gaat dan om 1/8 pagina, die twee keer wordt geplaatst (in februari en september). Het tarief is 125 Euro.

Informatie voor het volgende Vriendennieuws (september 2016) kunt u voor 1 augustus 2016 sturen naar Anne Houk de Jong ahdejong@artheritage.nl

**Vrienden van het Nederlands Tegelmuseum
krijgen op vertoon van de vriendenkaart
10% korting op aankopen in de museumwinkel,
met uitzondering van boeken.**

KELLY WITTEVEEN
RESTAURATIE & DECORATIE

*Specialist in Conservatie en Restauratie
van keramiek en glas*

Sperwer 8
7132 EM
Lichtenvoorde

+31 (0)6 - 21 92 63 53
info@restauratiedecoratie.nl
www.restauratiedecoratie.nl

Antieke Tegels De Duif
Heino

www.antieketegelsdeduif.net

Piet Borghardt
Tel +31 (0)572 355022
Mob. 06 3050 4723
borghardt@hetnet.nl

ANTIQUÉ TILE SHOP

- TEGELS
- TABLEAUS
- BETEGELINGEN

E info@antiquetileshop.com W www.antiquetileshop.com

VHOK
NEDERLANDSE
VERENIGING VAN
HANDELAARS IN
MUSEA, SCHAATS
EN NEDERLAND

FRIDES LAMÉRIS

KUNST- EN ANTIKHANDEL V.O.F.
GLAS & CERAMIEK

*Tegel met een
voorstelling van
een vogel.
Veelkleurig.
1625-1650*

NIEUWE SPIEGELSTRAAT 55
1017 DD AMSTERDAM
TELEFOON: 020-6264066
TELEFAX: 020-6265893

KOOS ROZENBURG
ANTIQUITEITEN

*Spec. tegels en delfts blauw
uit de 17e en 18e eeuw*

*ook: vroeg ijzer,
meten en wegen,
oude schaatsen*

DELFT
MARKT 2
2611 GT
015 2147828

KRAMER KUNST & ANTIK
IN- EN VERKOOP VAN ANTIKIE EN NIEUWE TEGELS

PRINSENGRACHT 807 / 1017 KA AMSTERDAM
+31(0)20 626 11 16 / INFO@ANTIQUÉ-TILESHOP.NL
WWW.ANTIQUÉ-TILESHOP.NL

DE HOLLANDSE TEGEL

Wij delen graag met u onze hobby en passie: inkoop, verkoop en ruilen van 17e eeuwse tegels en antiek, wij vervaardigen tegel- en tegeltableau lijsten en inlijstingen.

Wij komen desgewenst vrijblijvend bij u thuis, graag tot ziens, J. Lokken & B. Ausema, Borger, Drenthe.
website: www.dehollandsetegel.nl, bellen: 06 37407392
mailen: dehollandsetegel@outlook.com

ROB MICHIELS
AUCTIONS

INBRENG VERZOCHT:
ZOWEL COLLECTIES ALS INDIVIDUELE STUKKEN
TEGELS, EUROPEES KERAMIEK, CHINEES PORSELEIN, KUNSTVOORWERPEN

23-24 APRIL: BIJZONDERE VEILING AZIATISCHE KUNST

GENTHOF 9, 8000 BRUGGE, BELGIË, +32(0)50343603
INFO@ROBMICHIELS.COM, WWW.ROBMICHIELS.COM